

Sanja Mikac

Hrvatski školski muzej, Zagreb

UDK 069(497.521.2).02:37
930.253:37](497.521.2)
37-05 Poljak, V.
Primljeno: 2006. godine
Pregledni članak

OSTAVŠTINA DR. VLADIMIRA POLJAKA U ARHIVSKOJ ZBIRCI HRVATSKOG ŠKOLSKOG MUZEJA

U radu je predstavljen Analitički inventar osobnog fonda Vladimir Poljak (1920. – 1998.), učitelja, pedagoga i sveučilišnog profesora. Profesor Poljak radio je trideset godina na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obavljajući razne dužnosti, bio je član više udruga, institucija i medija izvan fakulteta, te član izdavačkih savjeta. Za svoj rad primio je brojna priznanja i nagrade od kojih i nagradu za životno djelo "Ivan Filipović". Osobni fond Vladimir Poljak čuva se u Arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja.

Ključne riječi: Poljak, Vladimir; Hrvatski školski muzej, arhivsko gradivo, osobni fondovi, bibliografija

Uvod

Hrvatski školski muzej je tijekom 1999. godine dobio vrijednu ostavštinu poznatog pedagoga dr. Vladimira Poljaka, koju su donirali supruga Ilsa, sin Željko i kći Višnja, a prema želji doktora Poljaka. Ostavština se sastojala od arhivskog gradiva i osobne knjižnice, te je uvedena u Knjigu ulaska Hrvatskog školskog muzeja pod brojem 24 105. Knjižnična građa odvojena je od arhivskog gradiva i predana u Pedagošku knjižnicu *Davorin Trstenjak*, a arhivsko gradivo je pohranjeno u Arhivsku zbirku Hrvatskoga školskog muzeja.

Raznovrsno arhivsko gradivo sastojalo se od rukopisa, strojopisa, raznih bilješki, manjeg dijela tiskanog gradiva te hemeroteke, a raspoređeno je u 46 arhivskih kutija. Rukopisna ostavština sređena je prema međunarodnim normama za opis arhivskog gradiva¹, te je izrađeno obavijesno pomagalo *Analitički inventar Osobnog fonda Vladimir*

¹ ISAD (G) Opća međunarodna norma za opis arhivskog gradiva, Zagreb, 2001.

ISSAR (F) Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji, Zagreb, 1999.

Poljak.² Sređeni Osobni fond *Poljak Vladimir* inventiran je u Inventarnoj knjizi Arhivske zbirke Hrvatskog školskog muzeja pod brojem 4641.

Prvo se pristupilo sređivanju bibliografije V. Poljaka kako bi se moglo identificirati gradivo. Prema pravilima arhivistike gradivo je sređeno u devet serija i šesnaest podserija koje prate život i rad stvaratelja, odnosno nastajanje gradiva prema svrsi, prostoru, načinu i vremenu njegova nastanka. Serije i podserije složene su prema kronološkom principu izuzev nekih serija čiji je sadržaj zahtijevao abecedni ili tematski pristup, a neke cjeline zadržane su prema prvotnom odnosno stvarateljevom redoslijedu. Jezik u fondu je pretežito hrvatski, ali postoje i prijevodi rukopisa na talijanski i ruski jezik, dok je pismo pretežito latinica, a samo je manji dio ćirilica. Gradivo je na papiru i u relativno dobrom stanju, a sukladno članku 18. Zakona o zaštiti arhivskog gradiva i arhivima (NN 105/1997) ima status javnog gradiva, odnosno dostupno je svim korisnicima prema Pravilniku o korištenju arhivskog gradiva (NN 67/1999).

Životopis doktora Vladimira Poljaka

Vladimir Poljak rodio se 11. ožujka 1920. godine u Vukovu selu, pučku školu polazio je u Šenkovcu, a nižu gimnaziju u Titovoj Korenici³. Nakon gimnazije upisuje Učiteljsku školu u Zagrebu na kojoj maturira 1940. godine.

Odlukom banske vlasti imenovan je za učitelja-vježbenika u Mariji Gorici⁴, gdje se zadržao do 1946. godine (1941.–1943. na odsluženju vojnog roka). Kao učitelj godinu dana kasnije premješten je na Osnovnu školu u Laduč⁵. Dekretom Ministarstva prosvjete upisuje Filozofski fakultet u Zagrebu⁶, studij pedagogije i psihologije u kombinaciji s filozofijom. Diplomirao je 1951. godine, i za odličan uspjeh na studiju nagrađen je novčanom nagradom od Rektora Sveučilišta u Zagrebu, te iste godine postavljen na Učiteljsku školu u Kninu⁷, a godinu dana kasnije na Učiteljsku školu u Zadru. Godine 1953. unaprijeđen je za asistenta na Katedri za didaktiku i metodiku Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu⁸.

² Inventar je pisani dio stručnog ispita za zvanje arhivist Sanje Mikac.

³ Izvještaj Državne realne gimnazije u Korenici 1931/32.–1934/35.

⁴ HR HŠM 4641 / 1.1.2. 1.–3. (1. Pregled kretanja u službi – izvadak iz službeničkog lista; 2. Banska vlast Banovine Hrvatske, Odjel za prosvjetu : Rješenje o imenovanju za učitelja Narodne škole u Mariji Gorici; 3. NDH, Ministarstvo narodne prosvjete Odjela za pučku nastavu: Odluka o imenovanju privremenog učitelja državne pučke škole u Mariji Gorici).

⁵ HR HŠM 4641 / 1.1.2. 4. Narodna vlada Hrvatske, Ministarstvo prosvjete: Odluka o premještanju iz Marije Gorice u Laduč.

⁶ HR HŠM 4641 / 1.1.2. 6. NRH Ministarstvo prosvjete Personalni odjel. Rješenje o jednogodišnjem plaćenom dopustu u svrhu studija.

⁷ HR HŠM 4641 / 1.1.2. 7. NRH, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu: Rješenje o radu na Učiteljskoj školi u Kninu.

⁸ HR HŠM 4641 / 1.1.2. 9. Koncept molbe natječaja za mjesto asistenta na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Katedri za pedagogiju.

HR HŠM 4641 / 1.1.2. 10. Rješenje o premještanju sa Učiteljske škole u Zadru na Filozofski fakultet u Zagrebu.

Pod mentorstvom istaknutog pedagoga dr. sc. Pere Šimleše doktorirao je 1958. godine na Sveučilištu u Zagrebu obranom disertacije *Didaktički principi cjelovitosti nastave*⁹, i postaje naslovni docent na spomenutoj katedri. Dvije godine poslije habilitirao je temom *Integracija nastave i raspored sati* te postao docent¹⁰. Godine 1960./61. dobiva UNESCO-vu stipendiju i odlazi u Zapadnu Njemačku u kojoj se dobro upoznaje s njemačkom pedagogijom, a u Frankfurtu, Hamburgu i Münchenu održao je predavanja o školskom sustavu tadašnje Jugoslavije. Izvanredni sveučilišni profesor postaje 1966. godine, a redovni 1972. Kao sveučilišni djelatnik boravio je u više zemalja (Austrija, Francuska, Italija, Njemačka, Rusija, Švicarska) gdje je proučavao školske i pedagoške sustave te njihova iskustva prenosio u svoju sredinu. Bio je član delegacije Saveza pedagoških društava u Sovjetskom savezu 1966. godine, te godinu dana kasnije predstavljao jugoslavenske pedagoge na jubilarnom zasjedanju Akademije pedagoških nauka u Moskvi. Umirovljen je 1985. godine.

Trideset i tri godine bio je asistent, docent, izvanredni i redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Odsjeku za pedagogiju, Katedri za didaktiku i metodiku. Kao sveučilišni profesor sudjelovao je u dodiplomskoj i poslijediplomskoj nastavi iz više kolegija unutar didaktike i metodike, bio je mentor velikom broju diplomanata, magistranata i doktoranata na zagrebačkom ali i drugim sveučilištima (Sarajevo, Beograd, Skopje, Priština).

Osim profesorske dužnosti, obnašao je i dužnosti predstojnika Instituta za pedagogiju, pročelnika Odsjeka za pedagogiju, šefa Katedre za didaktiku i metodiku, te prodekana za nastavu Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Bio je član mnogih komisija za znanost i nastavu.

Izvan Sveučilišta bio je član i dužnosnik mnogih kulturno–prosvjetnih Institucija i udruga kao što su Republička i Savezna Komisija za reformu školstva, *Pedagoško-književni zbor* u kojem obnaša zahtjevne dužnosti, člana uprave (od 1954.), i osnivača Pedagoških večeri (raspravna tribina pedagoga), a u petnaest godina uredio je 146 brojeva časopisa *Pedagoški rad*, danas *Napredak*, najstarijeg i vodećeg pedagoškog časopisa. Bio je predsjednik *Pedagoškog društva Zagreb*, član izdavačkih savjeta nakladničkih kuća *Naša djeca*, *Školska knjiga* i *Školske novine*, medijskih uredništava *Školska televizija* i obrazovnog programa Radija Zagreb, te mnogih drugih komisija i savjeta za pitanja obrazovanja, kulture, znanosti i školskog sustava. Jedan je od osnivača i glavnih promotora *Hrvatske akademije odgojnih znanosti*.

Dr. Poljak je bio sudionik gotovo svih vodećih stručnih skupova učitelja i pedagoga, član i autor mnogih priloga za novu *Hrvatsku enciklopediju*, recenzent mnogih studijskih programa i znanstvenih projekata. Rezultat takvog dugogodišnjeg znanstvenog i istraživačkoga rada jesu mnogobrojne monografije, znanstveni članci, rasprave u brojnim časopisima, stručnim listovima, studijama i zbornicima.

⁹ HR HŠM 4641 / 1.1.1. 6. Proceduralni tok stjecanja doktorata i disertacija *Didaktički principi cjelovitosti nastave*.

¹⁰ HR HŠM 4641 / 1.1.1. 7. Proceduralni tok habilitacije i radnja *Integracija nastave i raspored sati*.
HR HŠM 4641 / 1.1.2. 19. Molba Dekanatu FFZG za izbor docenta za didaktiku.

Osnovne teme znanstveno-istraživačkog rada bila su pitanja didaktičko-metodičkih polazišta, sustav obrazovanja, nastave i školske prakse. Utemeljitelj je suvremene hrvatske didaktičke teorije. Izraziti je pristaša multidisciplinarnosti i pristupa zornosti nastave, gdje se zalagao za povezivanje škole sa životom i nastave sa stvarnošću. Ovaj vrlo plodonosan rad objavljen je u više od 20 monografija, preko 200 stručnih i znanstvenih članaka i rasprava, te niz obrađenih pojmova (preko 700) u enciklopedijama i leksikonima. Održao je oko pet stotina predavanja na različitim javnim tribinama i pedagoškim susretima. Radovi su prevedeni na više stranih jezika (albanski, engleski, makedonski, njemački, slovenski...), a sveučilišni udžbenik *Didaktika* tiskan u više izdanja preveden je i na kineski jezik.

Vladimir Poljak primio je brojna priznanja i nagrade, poput Ordena reda sa zlatnim vijencem 1971. i nagrade “Ivan Filipović” za životno djelo 1980. godine.

Umrlo je u Zagrebu u 78. godini života, 24. listopada 1998. godine.

Sadržajna fizionomija osobnog fonda *Poljak Vladimir*

Osobni fond *Poljak Vladimir* sastoji se od priloga za biografiju i bibliografiju, rukopisa predavanja, monografija, znanstveno-stručnih radova, projekata, referata, recenzija, bilješki i hemeroteke. Najveći dio fonda sačinjava gradivo koje je u rukopisu, osim tiskanog materijala sa stručnih i znanstvenih skupova, rasprava i dijela korespondencije. Druga velika cjelina su tematske bilješke koje je stvaratelj koristio za svoj znanstveni i istraživački rad. U fondu se nalaze i rukopisi tematskih predavanja nastalih kroz stvarateljevo djelovanje na Filozofskom fakultetu kao i njegovog interaktivnog rada sa studentima. Posebnu cjelinu čine radovi koji su bili publicirani kao samostalne monografije ili u koautorstvu s drugima, u periodičnim publikacijama ili zbornicima. Gradivo je raspoređeno u 46 arhivskih kutija za vremensko razdoblje od 1939. do 1998. godine, sređeno u devet serija: 1. Osobni dokumenti i prilozi za biobibliografiju, 2. Sveučilišna djelatnost V. Poljaka, 3. Rad u ustanovama, udrugama i medijima, 4. Znanstveno-stručni skupovi, 5. Projekti, 6. Radovi V. Poljaka, 7. Tematske bilješke, 8. Korespondencija i 9. Hemeroteka.

1. Osobni dokumenti i prilozi za biobibliografiju

Gradivo prve serije podijeljeno je u dvije podserije koje su podijeljene na 7 podpodserija, a smješteno je pola arhivske kutije, za vremensko razdoblje od 1939. do 1998. godine.

1.1. Osobni dokumenti

Prva podserija *Osobni dokumenti* zauzima trećinu arhivske kutije, a podijeljena je na tri podpodserije. Prva podpodserija *Školovanje* sadrži svjedodžbe, prijepise diploma, te dokumente koji su bili potrebni da se pristupi obrani disertacije i habilitaciji. Disertacija i habilitacija sačuvane su u izvornom rukopisnom obliku zajedno s koncep-

tima molbe i cijelim proceduralnim tokom za stjecanje višeg stupnja obrazovanja, te predstavljaju vrijedan izvor u istraživanju života i rada V. Poljaka, ali i u istraživanju suvremene hrvatske didaktike i metodike.

Druga podpodserija *Namještenja* jest gradivo iz kojega možemo rekonstruirati same početke velike karijere, prvo kao učitelja-pripravnika u Mariji Gorici pa sve do izbora naslovnog docenta odnosno do redovnog profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Posebnu vrijednost za ovu seriju čini sačuvani *Pregled kretanja u službi – izvadak iz službeničkog lista*¹¹, u koji su upisana sva radna mjesta V. Poljaka do stjecanja doktorata. U ovoj podpodseriji nalaze se i dokumenti vezani uz sam rad na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a sačinjavaju ga Molbe i rješenje za dodjelu UNESCO-ve stipendije, Molbe za napredovanje u službi, kao i Molba za natječaj za reizbor u redovnog profesora.

Treća podpodserija su *Ostali osobni dokumenti* poput Vojne knjižice i Članske knjižice Organizacije narodne omladine Hrvatske te dokumenti i popratni materijali vezani uz nagradu “Ivan Filipović”.

1.2. Prilozi za biobibliografiju

Druga podserija podijeljena je na četiri podpodserije i također zauzima trećinu arhivske kutije.

Prvu podpodseriju čine *Dnevnici*, odnosno tri dnevnika za kratko vremensko razdoblje od 1960. do 1961. godine te 9. i 10. mjesec 1966. godine.

Druga podpodserija *Biografije* sastoji se od 19 varijanti pisanih biografija u vremenskom razdoblju od 1948. do 1987. godine i u potpunosti je autorizirana, pa tako možemo saznati koje odrednice je V. Poljak smatrao važnim za svoj bogati život.

Treća podpodserija *Bibliografije* donosi popis radova koje je sam autor marljivo vodio rukopisom ili strojopisom, u vremenskom razdoblju od 1957. do 1998. godine. Iz nepoznatih razloga neki članci izostali su sa popisa, osobito oni izašli u Pedagoškom radu kasnih 50-ih i početkom 60-ih godina.

Četvrtu podpodseriju *Crteži Irene Poljak za djeda V. Poljaka i druge djece* čine crteži unuke koje je poklanjala djedu povodom rođendana i crteži druge djece. Ukupno su sačuvana 22 crteža.

U cijeloj seriji gradivo je smješteno kronološkim redom i prati život V. Poljaka.

2. Sveučilišna djelatnost Vladimira Poljaka

Gradivo ove serije podijeljeno je u tri podserije, smješteno je u 9 arhivskih kutija i vremenski determinirano od 1953. do 1993. godine, a odnosi se na rad u stručnim tijelima, vijećima i komisijama, koje su djelovale pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

¹¹ HŠM AZ, 176. *Grada za povijest školstva Hrvatske*
Službenički listovi i Izvadci iz osobnika

Prilog 1

**KLASIFIKACIJSKA SHEMA
OSOBNOG FONDA *POLJAK VLADIMIR***

1. Osobni dokumenti i prilozi za biobibliografiju (1939.–1998.)
 - 1.1. Osobni dokumenti (1939.–1984.) – kut. 1/3
 - 1.1.1. Školovanje (1939.–1960.) – kom. 9
 - 1.1.2. Namještenja (1942.–1984.) – kom. 66
 - 1.1.3. Ostali osobni dokumenti (1942.–1980.) – kom. 6
 - 1.2. Prilozi za biobibliografiju (1948.–1998.)
 - 1.2.1. Dnevnici (1960.–1966.) – kom. 3
 - 1.2.2. Autobiografije (1948.–1987.) – kom. 30
 - 1.2.3. Bibliografije (1957.–1998.) – kom. 17
 - 1.2.4. Crteži unuke Irene Poljak za djeda V. Poljaka i druge djece – kom. 22
2. Sveučilišna djelatnost V. Poljaka (1953.–1985.)
 - 2.1. Rad u stručnim tijelima FFZG (vijeća, komisije i sl.) (1957.–1994.) – kut. 1, 2/3
 - 2.2. Predavanja (1963.–1985.) – kut. 6
 - 2.2.1. Tematska predavanja – kut. 5, ½
 - 2.2.2. Rasporedi i evidencije predavanja (1963.–1985.) – kut. ½
 - 2.3. Rad sa studentima (1953.–1984.) – kut. 1, 1/3
 - 2.3.1. Evidencije ispita i slušača (1953.–1985.) – kut. 1/3
 - 2.3.2. Rad sa studentima (1973.–1984.) – kut. 1
3. Rad u ustanovama, udrugama i medijima (1956.–1997.) – kut. 4
4. Znanstveno–stručni skupovi (1955.–1998.) – kut. 4, 1/3
5. Projekti (1969.–1996.) – kut. 1, ½
6. Radovi V. Poljaka (1954.–1998.)
 - 6.1. Monografije (1959.–1997.) – kut. 11, ½
 - 6.1.1. Monografije V. Poljaka (1959.–1988.) – kut. 9
 - 6.1.2. Poglavlja za knjige u koautorstvu s drugima (1970.–1997.) – kut. 2, ½
 - 6.2. Radovi u periodičkim publikacijama (1954.–1998.) – kut. 4, 1/3
 - 6.3. Zbornici (1973.–1994.) – kut. 2/3
 - 6.4. Prikazi i recenzije (1960.–1998.) – kut. 1, 1/3
 - 6.4.1. Objavljeni prikazi i recenzije drugih radova V. Poljaka (1981.–1996.) – kut. 1/3
 - 6.4.2. Neobjavljeni prikazi i recenzije drugih autora od V. Poljaka (1960.–1998.) – kut. 1
 - 6.5. Neobjavljeni radovi V. Poljaka – kut. 1/3
7. Tematske bilješke – kut. 6, 2/3
8. Korespondencija (1957.–1997.) – kut. 1/3

- 8.1. Koncepti pisama koje je poslao V. Poljak (1957.–1992.) – kom. 16
- 8.2. Pisma koja su V. Poljaku uputili pojedinci (1957.–1997.) – kom. 69
- 8.3. Pisma koja su V. Poljaku uputile institucije (1960.–1993.) – kom. 49
- 8.4. Pozivnice (1973.–1996.) – kom. 67
- 9. Hemeroteka (1954.–1998.) – kut. 1, 1/3
 - 9.1. Članci V. Poljaka iz Školskih novina (1954.–1998.) – kut. 1/3
 - 9.2. Priručna hemetoteka (1955.–1994.) – kut. 1

2.1. Rad u stručnim tijelima FFZG (Vijeća, komisije i sl.)

Prva podserija smještena je u dvije arhivske kutije za vremensko razdoblje od 1958. do 1993. godine i sadrži bilješke sa sjednica Katedre, Odsjeka i raznih komisija vezanih uz Odsjek pedagogije, te radne materijale sa stručnih tijela koja su djelovala, odnosno djeluju na Filozofskom fakultetu i zagrebačkom Sveučilištu. Vrlo je vrijedno i značajno što se uz radne materijale nalaze i bilješke s pojedinih savjetovanja, a uz neke su sačuvane i cjelokupne pripreme za izlaganje kao i sam referat koji je bio izlagan. Gradivo je sređeno prema tijelima koja su djelovala pri Filozofskom fakultetu odnosno Sveučilištu, a unutar njih kronološkim redom.

2.2. Predavanja

Druga podserija zauzima najveći dio ove serije, 6 arhivskih kutija, i podijeljena je u dvije podpodserije: *Tematska predavanja i Rasporedi i evidencije predavanja* za vremenski period od 1963. do 1985. godine. Prva podpodserija odnosi se na predavanja koja je V. Poljak držao na FFZG¹² kao voditelj kolegija iz didaktike i metodike, odnosno seminara vezanih uz spomenute kolegije. Bogato gradivo podserije pokazuje nam način pripreme i razne didaktičke metode koje je V. Poljak koristio prilikom svojih predavanja. Najveći dio posvećen je, dakako, didaktici i metodici, gdje je zabilježeno sve od načina traženja izvora informacija, koncepta predavanja, dodavanja bilješki do popunjavanja literature novim referencama i istraživanjima. Postoji nekoliko sačuvanih predavanja koje je održao izvan FFZG, ali i ona se odnose na područje didaktike i metodike. Osim predavanja u ovoj grupi nalaze se i dva fascikla grafofolija, vezana uz nastavu didaktike i metodike, koje je profesor koristio tijekom svojih predavanja. Gradivo je složeno abecedno odnosno po naslovu teme predavanja. Druga podpodserija *Rasporedi i evidencije predavanja* složena je kronološki i pokazuje raspored i evidencije predavanja koja je vodio stvaratelj, ili rasporede predavanja za grupe koje su slušale didaktiku i metodiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

2.3. Rad sa studentima

Treća podserija, smještena u jednu i pol arhivsku kutiju, podijeljena je u dvije podpodserije za vremensko razdoblje od 1953. do 1985. godine.

¹² Filozofski fakultet, Zagreb.

Prva podpodserija *Evidencije ispita i slušača* odnosi se na imena i prezimena studenata koji su polagali određene ispite kod profesora, te datum polaganja i ocjenu ispita, ili popise i potpise studenata koji su slušali predavanja i išli na seminare kod profesora Poljaka u vremenskom razdoblju od 14. 9. 1953. do 27. 9. 1985. godine. U ovu grupu uključene su i bilješke s obrane magistarskih i doktorskih radnji onih kandidata kojima je V. Poljak bio mentor ili član komisije.

Druga podpodserija *Radovi studenata* dio je sačuvanih radova odnosno referata studenata vrlo bliskog sadržaja iz područja psihologije i psihološkog doživljaja nastave, te jedna anketa koju je stvaratelj proveo sa studentima II. – IV. godine studija *Kako psihološki doživljavam studij pojedinih predmeta*. Gradivo treće podserije složeno je kronološkim redom.

3. Rad u ustanovama, udrugama i medijima

Seriya je smještena u 5 arhivskih kutija i sadrži gradivo koje je nastalo radom V. Poljaka u raznim ustanovama, udrugama i medijima izvan Sveučilišta, a koje su bile usko povezane s pitanjima školstva i pedagogije u vremenskom razdoblju od 1956. do 1997. godine. Gradivo je najbolji pokazatelj aktivnosti stvaratelja u brojnim ustanovama od onih na republičkoj, a kasnije i državnoj razini kao što su *Republički komitet za znanost, tehnologiju i informatiku SRH*, *Zavod za unapređenje osnovnog obrazovanja SRH*, *Ministarstvo prosvjete, kulture i športa*, *Zavod za školstvo RH*, *Ministarstvo prosvjete i kulture RH*, *Komisija za izvandomovinsku nastavu*, zatim rad u raznim pedagoškim udrugama poput *HPKZ-a*, *HAOZ-a*, *Zavoda za prosvjetno-pedagošku službu*, *Školske knjige* ili raznim medijima poput *Školske emisije Televizije Zagreb* i *Radija Zagreb* u kojima je priređivao i uređivao emisije više od deset godina. Gradivo je složeno prema važnosti uloge V. Poljaka u određenoj ustanovi, udruzi ili mediju, a potom kronološkim redom.

4. Znanstveno – stručni skupovi

Gradivo serije smješteno je u četiri arhivske kutije za vremensko razdoblje od 1955. do 1998. godine. Kako je V. Poljak bio istaknuti pedagog koji je sudjelovao na gotovo svakom značajnijem skupu ili raspravi vezanoj uz školstvo i obrazovanje, odnosno pedagogiju, sačuvani materijali sa tih skupova oformili su seriju *Znanstveno-stručni skupovi*. Najviše gradiva pripada stručnim skupovima koje je organizirao *HPKZ*, od kojih treba istaknuti sudjelovanje na Prvom kongresu pedagoga 1980. godine, Sabor hrvatskih pedagoga 1996. i mnoge druge značajne skupove, susrete ili rasprave, te gotovo sva savjetovanja i tribine koje je priredila *HAOZ* u kojoj je V. Poljak jedan od osnivača i u čijem je radu sudjelovao od samih početaka odnosno donošenja Statuta 1991.-1992. godine¹³, *Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH* kao i mnogi drugi

¹³ Hrvatska akademija odgojnih znanosti osnovana je u Zagrebu 22. prosinca 1991. godine po uzoru na slična udruženja na svijetu.

skupovi ili rasprave organizirane na županijskoj, općoj ili gradskoj razini, koji su se bavili problemima didaktike i metodike. Uz radni materijal pojedinog skupa sačuvane su bilješke, teze ili izlagani referati koji su kasnije nerijetko bili prerađivani i prilagođeni za publiciranje u zborniku, ili nekoj stručnoj periodičnoj publikaciji, te predstavljaju vrlo vrijedan izvor za buduća istraživanja.

Sačuvano gradivo dobar je pokazatelj velike znanstveno–stručne aktivnosti stvaratelja izvan Sveučilišta i njegovog doprinosa metodologiji didaktike i metodike, gdje je on svojim sudjelovanjem i izlaganjem donosio uvijek nešto novo u pokušajima za što bolju i kvalitetniju nastavu. Gradivo unutar serije sređeno je po značaju institucije odnosno priređene manifestacije, a potom kronološkim redom.

5. Projekti

Gradivo pete serije smješteno je u jednu i pol arhivsku kutiju i vremenski je determinirano od 1989. do 1996. godine. Kao istaknuti didaktičar i metodičar V. Poljak radio je na značajnim projektima vezanim uz školstvo i pedagogiju. Većina sačuvanog gradiva odnosi se na projekte na republičkoj razini, a tiču se praćenja, promjene i poboljšanja školskog sustava.

Svakako treba istaknuti projekt vezan uz Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku u kojem je imao jednu od ključnih uloga u stvaranju klasifikacijskog sustava na područja odgoja i obrazovanja, a vrlo važno je i gradivo vezano uz *Hrvatsku enciklopediju* Leksikografskoga zavoda “Miroslav Krleža” gdje je sačuvan ugovor, upute za pisanje natuknica i koncepti koje je Poljak izrađivao.

Rad na projektu uvijek je težak i zahtjevan posao za koji je potrebno veće vremensko razdoblje, pa je razumljivo da je u odnosu na prethodnu seriju gradivo pete serije gotovo dva puta manje, ali zato jednako vrijedno za istraživanje, jer za razliku od referata koji su velikim dijelom publicirani – barem u skraćenim izdanjima, materijali s projekta poznati su samo kao gotovi rezultati istraživanja, pa uvidom u sačuvano gradivo možemo doći do korisnih podataka iz metodologije pripremanja i istraživanja kao i samog načina izlaganja dobivenih rezultata.

Gradivo je sređeno prema važnosti projekta, odnosno uloge koju je V. Poljak imao na projektu.

6. Radovi Vladimira Poljaka

Plodonosan publicistički rad V. Poljaka oformio je šestu seriju Osobnog fonda *Poljak Vladimir*, koja je podijeljena na pet podserija i četiri podpodserije, te smještena u osamnaest arhivskih kutija za vremensko razdoblje od 1954. do 1998. godine.

6.1. Monografije

Prva podserija podijeljena je na dva dijela i smještena u jedanaest arhivskih kutija, a odnosi se na vremensko razdoblje od 1959. do 1997. godine.

Prvu podpodseriju *Monografije V. Poljaka* čine rukopisi i strojopisi monografija pripremljenih za publiciranje koje je autor samostalno objavio. Najstariji sačuvani rukopis, odnosno strojopis, je iz 1959. godine: *Cjelovitost nastave : didaktički problemi reforme škole* u izdanju Školske knjige, koji je 1965. doživio i drugo izdanje. Najpoznatiji je ipak sveučilišni udžbenik *Didaktika* tiskan u devet izdanja u vremenskom periodu od 1970. do 1991. godine. Rukopis (strojopis) je izuzetno vrijedan izvor, budući da je sačuvana cijela arhivska kutija rukopisa, zabilješki, prerade i nadopune, udžbenika koji se do današnjih dana zadržao kao dio obvezne literature za grupu predmeta profesorskog smjera na fakultetima koji obrazuju buduće naraštaje učitelja i profesora. Od ukupno 29 monografija profesora Poljaka u Arhivskoj zbirci HŠM-a sačuvano je 20 rukopisa (strojopisa) koji pripadaju monografijama, zajedno s bilješkama i pripremama. Rukopisi su složeni kronološkim redom, odnosno po prvoj godini izdanja, a potom abecednim redom prema naslovu.

Drugu podpodseriju *Poglavlja za knjige u kouautorstvu sa drugima* čini 17 rukopisa koji su objavljeni kao poglavlja u raznim priručnicima, udžbenicima ili enciklopedijama vezanim uz pedagogiju, uglavnom didaktiku i metodiku. Treba istaknuti obrađene pojmove za *Pedagošku enciklopediju* za područje didaktike, *Hrvatsku enciklopediju* i područje vezano uz pedagogiju, kao i sudjelovanje u nastanku *Općeg priručnika za nastavnike srednjih škola*. Sačuvano je 17 rukopisa od ukupno 25 koliko ih je V. Poljak objavio. Gradivo je sređeno kronološki, prema godini izdanja knjige u kojoj se poglavlje nalazi.

6.2. Radovi u periodičkim publikacijama

Druga podserija smještena je u tri i pol arhivske kutije za vremensko razdoblje od 1954. do 1998. godine. Gradivo čini 177 rukopisa ili strojopisa koji su publicirani u 20 naslova stručno-znanstvenih periodičkih publikacija ili drugog tiska koji se bavi školskim i pedagoškim temama.

Najveći dio sačuvanih rukopisa pripada člancima objavljenim u Školskim novinama kojih je sačuvano 107 za vremenski period od 1954. do 1998. godine. Većina tih članaka izlazila je u nastavcima i bila je prilagođena kako učiteljima tako i učenicima¹⁴. Članci objavljeni u znanstveno-stručnim publikacijama poput *Pedagoškog rada* (danas *Napredak*), *Andragogije*, *Pogleda i iskustava u reformi školstva*, *Metodičkih ogleda* i slično, ipak su po svojoj formi i kategorizaciji značajniji. V. Poljak objavljivao je i u časopisima koji su izlazili i u drugim republikama bivše Jugoslavije, kao što su *Nastava i vaspitanje* (Titograd), *Naša škola* (Sarajevo), *Pedagogija* (Beograd), *Prosvetno delo* (Skopje) i drugi.

Najviše stručno-znanstvenih članaka objavljeno je u *Pedagoškom radu* - 36 u vremenskom periodu od 1954. do 1989. godine i *Pedagogiji* - 8. članaka od 1964. do 1986. Neki su članci, kao što je ranije spomenuto, prilagođena i uglavnom smanjena izlaganja sa značajnih pedagoških skupova i seminara. Svi članci, bez obzira na to gdje

¹⁴ Npr: Smijeh i suze u pedagogiji. // Školske novine. 44, 8(1993), str. 2.;

Uh, taj nogomet. // Školske novine. 46, -2(1995), str. 5.

su bili objavljeni, odnosili su se na pokušaje poboljšanja kvalitete nastave, moderniji pristup nastavi i multidisciplinarna shvaćanja fenomena nastave. Uz članke kao i uz monografije sačuvane su verzije odnosno koncepti, bilješke i pripreme koje je Poljak bilježio prije publiciranja članka. Podserija je složena abecednim redom prema naslovu časopisa, a potom kronološkim redom prema izdanju rukopisa (strojopisa) pojedinog članka.

6.3. Zbornici

Treća serija *Zbornici* smještena je u jednu arhivsku kutiju za vremenski period od 1973. do 1994. godine. Radovi objavljeni u Zbornicima također se bave problemima učenika, od kvalitete nastave, metoda predavanja, odgojno-obrazovnih problema, do ocjenjivanja učenika i nastave u suvremenoj školi. Izuzetak čini *Zbornik Krbavice* u kojemu je Poljak objavio dio svoje biografije ispričavši svoje školovanje u Korenici¹⁵. Sačuvanih 15 rukopisa objavljeno je u 14 Zbornika od ukupno 22 rada objavljena u 21 Zborniku. Podserija je složena kronološkim redom prema godini izdanja zbornika.

6.4. Prikazi i recenzije

Četvrta podserija *Prikazi i recenzije* podijeljena je na dvije podpodserije i smještena u jednu arhivsku kutiju za vremenski period od 1960. do 1998. godine. Podserija je nastala kao produkt velikog broja recenziranih knjiga koje se bave metodikom nastave.

Prva podpodserija *Objavljeni prikazi i recenzije drugih radova V. Poljaka* ima 12 sačuvanih, od ukupno 14 objavljenih prikaza i recenzija u 4 različita časopisa u vremenskom periodu od 1981. do 1996. godine. Najviše je prikaza i recenzija iz naslova izdavačke kuće *Educa*, koja se bavi izdavanjem pedagoške literature, a za koju je V. Poljak kao istaknuti didaktičar i metodičar radio honorarno u drugoj polovini 90-ih. Gradivo je smješteno kronološkim redom prema godini izlaženja recenzije odnosno prikaza.

Druga podpodserija *Neobjavljeni prikazi i recenzije drugih autora od V. Poljaka* znatno je veća, a najvjerojatnije je nastala radom u različitim izdavačkim kućama i komisijama koje su se bavile izdavanjem pedagoške literature. Uglavnom su to naslovi poznatih didaktičara i metodičara kao što su Ladislav Bognar, Ivan De Zan, Krešimir Bezić, Filip Jelavić i dr., ali ima i stranih autora koji su prevedeni na hrvatski jezik. Dio prikaza ili recenzija odnosi se na udžbenike i priručnike, a najbrojniji su iz područja prirode i društva, odnosno biologije. Gradivo je sređeno kronološkim redom prema godini izdanja prikazanog ili recenziranog rada.

6.5. Neobjavljeni radovi

Zadnja podserija *Neobjavljeni radovi* smještena je u pola arhivske kutije, a predstavlja nedovršene ili neobjavljene radove, odnosno radove koji su ostali samo na razini koncepta. Ukupno dvadeset radova uglavnom se bavi temom i raznim problemima

¹⁵ HR HŠM 4641 / 6.3. 8. Prozor u svijet – sjećanje na školovanje u Korenici (Zbornik Krbavice).

u nastavi didaktike i metodike poput rada *Funkcionalni zadatci, Neke teze o idejnim problemima pedagoške teorije ili prakse, te Stvaralaštvo učitelja* (koncept za 10. križevačke dane) koji Poljak zbog svoje nagle smrti nije nikad izložio. Gradivo je poredano abecedno prema naslovu rada.

7. Tematske bilješke

Sedmu seriju oformio je sam autor, a tijekom sređivanja gradiva poredana je po abecedi i smještena u pet i pol arhivskih kutija. Serija je nazvana *Tematske bilješke*, a sadrži 230 raznih stručnih bilješki iz područja pedagogije kao što su *Andragogija, Diferencijacija nastave, Materijalno opremanje škole, Nastavna sredstva i pomagala, TV-emisije u školi, Uspjeh i neuspjeh učenika* i sl. Možemo pretpostaviti kako se radi o stručnim odrednicama iz područja pedagoških znanosti koje su V. Poljaku pomagale prilikom priprema za predavanja, pisanja stručnog rada ili priprema za izlaganje na skupu. Svaka tematska bilješka ima svoj omot koji je stavio sam autor, a u omotu se uglavnom nalaze popis stručne literature vezane uz bilješku i ostale bibliografske jedinice, stručni i pregledni članci o bilješki te ostale reference bitne za određenu bilješku, koje je prikupljao i vodio V. Poljak.

8. Korespondencija

Gradivo osme serije zauzima samo trećinu arhivske kutije, a podijeljeno je u 4 podserije, za vremensko razdoblje od 1957. do 1997. godine.

8.1. Koncepti pisama koje je poslao V. Poljak

Prva podserija *Koncepti pisama koje poslao V. Poljak* odnosi se na koncepte koje je autor iz nepoznatih razloga sačuvao. Ukupno je sačuvano 16 koncepta pisama za vremensko razdoblje od 1957. do 1992. godine, upućenih raznim privatnim osobama.

8.2. Korespondencija koju su V. Poljaku uputili pojedinci

Druga podserija *Korespondencija koju su V. Poljaku uputili pojedinci* sadrži 68 pisama za više od 30 osoba u vremenskom razdoblju od 1962. do 1995. godine. Osim imena poznatih pedagoga s područja bivše Jugoslavije, sačuvana su i pisma Lan Ye, bivše Poljakove učenice i suradnice iz Republike Kine, koja je zaslužna za prevođenje *Didaktike* na kineski jezik.

8.3. Korespondencija koju su V. Poljaku uputile institucije

Treća podserija *Korespondencije koju su V. Poljaku uputile institucije* sadrži 49 pisama od 25 institucija u vremenskom razdoblju od 1962. do 1997. godine. Korespondencija se odnosi na poslovnu prepisku institucija s kojima je V. Poljak surađivao poput izdavačkih kuća *Državna založba Slovenije, Golden Marketing, ili HPKZ Zagreb, Križevci, Institut za društvena istraživanja, Journal of Contemporary Ethnography* i

dr. Gradivo podserije složeno je abecednim redom prema imenu institucije, a potom kronološkim redom.

8.4. Pozivnice

Četvrta podserija *Pozivnice* sređena je abecednim redom prema nazivu institucije koja je poslala pozivnicu, a potom kronološki. Ukupno je sačuvano 67 pozivnica poslanih od 28 ustanova za vremensko razdoblje od 1973. do 1996. godine. Najviše ih je sačuvano od Hrvatskoga školskog muzeja, 11 komada za vremensko razdoblje od 1966. do 1996. i Galerije suvremene umjetnosti, 10 komada u vremenu od 1980. do 1993. godine.

9. Hemeroteka

Seriya *Hemeroteka* je smještena u jednu arhivsku kutiju i podijeljena u dvije podserije za vremensko razdoblje od 1954. do 1998. godine.

9.1. Članci V. Poljaka iz Školskih novina

Prvu podseriju *Članci V. Poljaka iz Školskih novina* oformio je sam autor izrezujući i čuvajući svoje članke koji su bili objavljeni u *Školskim novinama*. Sačuvani su svi članci koje je V. Poljak objavio u vremenskom rasponu od 1954. do 1998. godine.

9.2. Priručna hemeroteka

Druga podserija sadrži članke koji govore o odgojno-obrazovnim i školskim problemima, u vremenskom rasponu od 1954. do 1998. godine, a sačuvani su iz dvadesetak novina koje su izlazile na području bivše Jugoslavije. Daleko najviše hemeroteke sačuvano je iz *Vjesnika* i *Školskih novina*, a potom *Studentskog lista*, *Prosvjetnog lista*, *Večernjeg lista* i drugih.

Zaključak

Vladimir Poljak bio je istaknuti i priznati didaktičar i metodičar na području bivše Jugoslavije, ali i izvan nje. Svojim radom i zalaganjem na svim razinama unaprijedio je školski sustav. Obavljajući razne društvene funkcije, od sudjelovanja u radu komisija za reformu školstva do mnogobrojnih pedagoških kongresa, savjetovanja ili znanstveno-stručnih skupova, kritički se osvrtao na tadašnje probleme i moguća rješenja uvijek nastojeći unaprijediti kvalitetu nastave i učenikov položaj u školi. Svojim radom i rezultatima ostavio je veliku građu za daljnje proučavanje i unaprjeđivanje odgoja, obrazovanja i školstva u Hrvatskoj, osiguravši sebi mjesto u suvremenoj pedagoškoj misli. Uvjeti u kojima je živio i radio Vladimir Poljak bili su daleko od idealnih, ali je on svojim entuzijazmom i upornošću postavio suvremene didaktičke temelje u školskom sustavu ostavivši iza sebe vrijednu građu za buduće naraštaje. Danas, kad su promjene u svim sferama života, pa tako i u školstvu, neminovna pojava, vrlo mnogo govori činjenica kako je Poljakov sveučilišni udžbenik *Didaktika*, izdan 1970. godine,

i danas, osam godina nakon Poljakove smrti, a više od deset godina nakon zadnjeg nadopunjenog izdanja, ostao dijelom osnovne literature za izobrazbu budućih profesora. Vladimir Poljak radio je doslovno do kraja svog života, pripremajući nova izlaganja i radove koje zbog svoje prerane smrti nije stigao iznijeti, ali koji su ostali sačuvani kao dio Osobnog fonda i čuvaju se u Arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja. Donacijom ostavštine dr. Vladimira Poljaka fundus Hrvatskoga školskog muzeja je obogaćen vrlo vrijednim izvorom za povijest obrazovanja i odgoja u Hrvatskoj.

Prilog 2

Bibliografija radova dr. sc. Vladimira Poljaka je u odjeljku *Bibliografije* na kraju publikacije.

IZVORI

1. HŠM AZ; 4641 *Analitički inventar Osobnog fonda Poljak Vladimir*
2. HŠM AZ, 176. *Građa za povijest školstva Hrvatske*
3. Službenički listovi i Izvadci iz osobnika

LITERATURA

1. *Anali za povijest odgoja 1*, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 1992.
2. *Izveštaj državne realne gimnazije u Korenici 1931/32. – 1934/35.*
3. *Hrvatska enciklopedija*, sv. 8., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2006.
4. *Pedagoška enciklopedija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva [etc.], Beograd [etc.], 1989.
5. *Pedagogija 15(1960)–22(41)(1986)*
6. *Pedagoški rad / Napredak 10(1955)–136(1994)*
7. Poljak, Vladimir: *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1970., 1985.⁵, 1991.⁹.
8. *Sto dvadeset pet godina Hrvatskog pedagoško-književnog zbora 1871 – 1996*, PKZ, Zagreb, 1996.
9. *Školske novine*, 4(1954)–50(1998)
10. *Studij pedagogije u Hrvatskoj*, Hrvatsko pedagogijsko društvo, Zagreb, 2003.

Sanja Mikac, Zagreb

(Summary)

LEGACY OF VLADIMIR POLJAK, PH. D. IN THE ARCHIVES COLLECTION OF THE CROATIAN SCHOOL MUSEUM

The Croatian School Museum obtained a valuable donation in 1999 from the famous pedagogue Vladimir Poljak, Ph. D. donated from his wife Ilsa, son Željko and

daughter Višnja, and upon the wish by doctor Poljak. The manuscripts left in the legacy contained different archival material and personal library, and were logged into Croatian School Museum entrance records under the number 24105. Library material was separated from the archival documentation and was submitted to Pedagogical library *Davorin Trstenjak*. Archival documentation was sorted by the international standards for the description of archival documentation and information tool was made under the title *Analitički inventar Osobnog fonda HR HŠM Poljak Vladimir*.

Vladimir Poljak (1920– 1998) was a teacher, pedagogue and faculty professor. He worked at the Faculty of Philosophy for thirty years; he was a member of different associations, institutions and media outside the faculty, as well as publishing councils. He received many rewards and awards for his work among which was the Life Achievement Award “Ivan Filipović”. Basic topics for scientific-research work were the questions of didactic and methodic starting points, educational system, teaching and school practice. His works were translated in many languages, and university handbook *Didaktika* was published in many editions (translated even in Chinese). Time range of the holdings is from 1939 to 1998, and contains manuscripts of monographs, articles, reviews, different notes, correspondence and newspaper articles collection. Following the standards of archiving the holdings were sorted according to works of V. Poljak, i.e. by the way the documents were created, therefore nine series and sixteen sub-series were created, which contain great number of documents for the history of pedagogy, and further research and advancement of education, upbringing and schools in Croatia.

Key words: Poljak, Vladimir, Croatian School Museum, archival material, personal holdings, biobibliography